

акцентуації одних форм під впливом інших під дією аналогії — як внутрішньої в межах парадигм відмінювання одного слова, так і зовнішньої між різними акцентними парадигмами), а з другого, — до їх диференціації, розрізнення (як акцентного протиставлення, наприклад, форм однини і множини іменників). Мотивація тих чи інших акцентних змін в авторському баченні не замикається в межах тільки власне акцентуації — вона нерідко виводиться на фонетичний рівень у цілому (зокрема, як наслідок занепаду або, навпаки, вокалізації зредукованих **ъ, ъ**), на рівень морфології (як наслідок, наприклад, занепаду категорії двоїни, процесів перекладу основ).

Монографія — як така, сама по

собі, але особливо як складова частина здійснюваного автором дослідження повної історії наголошування слів давнього лексичного фонду української мови, що належать до всіх повнозначних частин мови, — є, безперечно, видатним явищем у мовознавчій україністиці та славистиці в цілому. Аналогів такого повного, комплексного охоплення розвитку акцентних парадигм для інших слов'янських мов ще не створено. Рецензоване видання стало ще одним, надзвичайно важливим внеском у розбудову Київської акцентологічної школи, засновником якої є його автор В. Г. Склярєнко — продовжувач традицій академіка Л. А. Булаховського в українській акцентології.

О. ТАРАНЕНКО

Stamper K.

WORD BY WORD: SECRET LIFE OF DICTIONARIES

New York : Pantheon, 2017. — 320 p.

Хоча не всі розглядають лексикографію як галузь прикладної лінгвістики, вона, безсумнівно, належить до тих розділів науки про мову, які здавна мають, крім наукового, ще й практичне значення, важливе для життя соціуму. Через це серед мовної проблематики, яка викликає інтерес у сучасному суспільстві, одне з провідних місць належить питанням, які тісно пов'язані зі словникарством і стосуються, наприклад, унормування мовного вжитку, фіксації та правильного вживання неологізмів і запозичень, модних чи актуальних слів і виразів тощо. Свідченням цього інтересу є відповідні рубрики, передачі й авторські колонки та блоги у ЗМІ і на інтернет-порталах (наприклад, розділ «Лексикон» у журналі «Країна» чи колонка «Мова» в «New York Times Magazine», яку багато років веде В. Сефайр, блог О. Д. Пономарева на порталі BBC Україна чи цикл передач «Ключове слово» на російськомовному «Радіо Свобода»), а також мережеві форуми, присвячені цій проблематиці, і, нареш-

ті, відповідні онлайн-сервіси (платні й безкоштовні), що їх пропонують відповідні видавництва, такі як американське «Merriam-Webster» чи англійське «Oxford University Press» з його порталом «Oxford English Dictionary».

За цих обставин особливої ваги набуває обізнаність споживачів лексикографічної продукції з характером роботи словників і з тими проблемами, з якими стикаються сучасні лексикографи. Цій тематиці і присвячено рецензовану монографію. Її автор — Корі Стемпер, лексикограф з майже двадцятилітнім стажем, яка працює в американській видавничій компанії «Merriam-Webster», що спеціалізується на довідковій літературі й відома передусім завдяки своїм словникам. Крім своєї основної діяльності лексикографа, К. Стемпер виступає як ведуча у відеокліпах серії «Запитайте редактора», що розміщуються на сайті цього видавництва й на каналі «You Tube» і присвячені різним дискусійним проблемам уживання англійської мови. К. Стемпер

також виступає на ці теми на різних публічних зібраннях і на шпальтах газети «Chicago Tribune».

За ознакою орієнтованості на ту чи іншу читачку аудиторію твір К. Стемпер можна кваліфікувати як такий, що належить до жанру науково-популярної літератури. Сама авторка дещо інакше оцінює свій основний фах, оскільки кваліфікує практичну лексикографію радше як суміш науки й мистецтва і навіть як ремесло (до речі, для того, щоб бути редактором-укладачем у видавництві «Merriam-Webster», треба мати гуманітарну, проте не обов'язково лінгвістичну, вищу освіту), підкреслюючи відмінність традиційного словникарства від лексикографічних праць із більш формалізованим підходом до опису семантики.

Водночас жанровий характер праці Стемпер відзначають кілька незвичних, принаймні для нашого читача, особливостей. По-перше, ця книжка не є популярним викладенням теоретичних і методологічних засад певної наукової дисципліни, натомість її авторка зосереджується на різноманітних конкретних проблемах і труднощах, з якими стикаються сучасні лексикографи й лексикографічні видавництва і які їй відомі з власного досвіду. Але цей її досвід словникаря, як і її бачення мови з погляду практичної лексикографії, становлять інтерес не лише для ширшого кола «логофілів», а й для фахівців-лінгвістів. Тут важливішими є дві обставини: по-перше, це продиктована потребами фаху близькість лексикографа до мови в її реальному існуванні, його глибока обізнаність з різними аспектами й деталями (передусім власне семантичними, а також граматичними, фонетичними тощо) виникнення, функціонування й еволюції лексичних одиниць у писемних текстах; по-друге, спілкування з користувачами лексикографічної продукції, що дає авторці інформацію про дилетантські, нефахові уявлення щодо різних аспектів життя мови, притаманні саме пересічній людині і які в сучасному терміновжитку окреслюються як «народна лінгвістика». Стемпер пояснює ці уявлення наївним розумінням мови як чогось такого, що є позаісторичним, логічно впорядкованим і, так би мовити, повністю відомим звичай-

ному мовцеві, завдяки чому той відчуває себе здатним розв'язувати будь-які лінгвістичні проблеми, виходячи зі своєї мовної компетенції (звідки такі поширені явища, як народна етимологія, похибки в датуванні виникнення слів і значень шляхом апелювання до власного мовного досвіду, отождоження незнайомої нестандартної вимови з «неосвіченим» мовленням тощо). У цій обізнаності авторки з «народною лінгвістикою» свою роль зіграло те, що до кола службових завдань словникарів видавництва «Merriam-Webster» традиційно входить і обов'язок відповідати на листи користувачів їхніх словників, причому ця традиція виникла як прихована маркетингова тактика (а тимчасом в очах широкого загалу словникова справа залишається не бізнесом, а безкорисливим заняттям академічних та освітніх інституцій).

Отже, визначальною для дискурсу Стемпер є точка зору спостерігача, об'єктом спостережень якого є передусім він сам. Інакше кажучи, суб'єкт її дискурсу поєднує власне лексикографічний і металексикографічний погляди, і це забезпечує кваліфікованість і достовірність висвітлення авторкою різних тем і сюжетів, таких як міркування про ті чи інші сторони теорії і практики лексикографії, подробиці організації роботи та науково-видавничого побуту редакторів-словникарів, аналіз конкретних проблемних випадків і (не позбавлений гумору) опис поведінки лексикографів за певних виробничих обставин тощо.

Уявлення про спектр проблем, з якими стикається словникаря у видавництві «Merriam-Webster» (а також до певної міри і про будову статті у тлумачних словниках цього видавництва), дає структура книжки, кожен з розділів якої (крім автобіографічного першого) присвячено окремому різновидові таких проблем: 1. «*But*: про граматику», 2. «*It's*: про "граматику"», 3. «*Irregardless*: про неправильні слова», 4. «Корпус: про збирання кісток» (серед іншого, тут подається дуже стислий нарис історії лексикографії англійської мови), 5. «*Surfbord*: про створення дефініцій / окреслення значення», 6. «*Pragmatic*: про приклади»; «*Take*: про малі слова», 7. «*Bitch*: про погані слова», 8. «*Posh*:

про етимологію та орієнтацію на пошук мовних витоків», 9. «*American dream*: про датування», 10. «*Nuclear*: про вимову», 11. «*Nude*: про листування з користувачами», 12. «*Marriage*: про повноваження і словник».

Два останні розділи присвячені проблемам взаємин словників зі споживачами їхньої продукції, що реалізуються шляхом листування, звичного чи електронного. Читацькі листи можуть містити питання або пропозиції щодо уточнення різних сторін лексикографічного опрацювання того чи іншого слова, а часом цей різновид публічної реакції набирає характеру *write-in*, тобто виступає як листовна кампанія, що містить певні вимоги до видавництва. В останньому розділі К. Стемпер подає короткий історичний екскурс в обставини, через які її видавництво свого часу, розв'язуючи завдання комерційної конкуренції, сформувало в публіки імідж словника як повноважної інстанції, покликаної не лише фіксувати слова й окреслювати їхні значення, а й визначати «правильні» денотати і сигніфікати цих слів, наприклад, яким і лише яким має бути поняття шлюбу, позначуване словом *marriage*. Контроверза з приводу дефініції цієї лексеми в даному словнику виникла тоді, коли, відбиваючи зміни в суспільних практиках, цю дефініцію було переформульовано так, щоб вона охоплювала й одностатеві шлюби. Це переформулювання було сприйнято рядом користувачів як таке, яке нібито пропагує подібні шлюби, натомість авторка наголошує на тому, що дескриптивна лексикографія, тобто словники суто описового типу, лише фіксують реальні факти застосування тих чи інших слів у писемних текстах (це, серед іншого, стосується і словникової реєстрації «поганих слів»). Звичайно, К. Стемпер має рацію, стверджуючи, що ніхто не навчається вживанню обценної лексики, читаючи словники, але водночас не слід забувати, що міфологічне сприйняття слова як суттєвого атрибута позначуваного ним об'єкта не є властивістю лише архаїчного мислення, оскільки воно відображає реальну нерозривну єдність — аж до взаємозототожнення — форми і змісту мовних одиниць. А це й приводить до народно-

лінгвістичного уявлення про створення, вживання чи реєстрацію слова як чогось тотожного утвердженню і впровадженню в життя його денотата. Інакше кажучи, словник і відображає культуру, і — саме завдяки цьому — формує її.

Отже, рецензована праця дає реальне уявлення не лише про те, як укладається словник і формується його текст, а й про те, як цей текст сприймається в соціумі. Відзначаючи сприйняття в суспільстві лексикографічного дискурсу, Стемпер показує його діалогічність і ті метадискурси, якими первинний словниковий дискурс обростає. Варто додати, що ще одним дискурсивним відгалуженням, але вже таким, яке виникло на основі вторинних «навколословникових» дискурсів Стемпер, як писемних, так і (мульти)медійних, є група «Клуб аматорів Корі Стемпер» («*Kory Stamer fan club*») у соціальній мережі Facebook. Назва цієї групи відтворює стандартну структуру найменувань об'єднань такого типу, а титульною світлиною є не портрет самої Стемпер, а обкладинка її книжки.

Насамкінець авторка звертається до питання про зв'язок словникарства з інтернетом, про те, наскільки поява «всесвітньої павутини» впливає на лексикографію, водночас і полегшуючи, й утруднюючи (через надмір нових відомостей) її завдання і взагалі надаючи словникам у їх онлайн-версії небаченої раніше динаміки. Водночас сутність праці лексикографів, за Стемпер, лишається все тією ж; як вона каже, «ми працюємо не для грошей чи престижу, а тому що англійська мова потребує уваги й турботи».

Свідченням філологічного й естетичного смаку авторки є те, як вона подає список різних осіб та установ, яким, за традицією, висловлює свою подяку: тут вона вставляє у свій текст словникові статті таких лексем, як «агент», «друг», «колега», «сім'я», «чудо» тощо.

Завершуючи огляд цієї книжки, можемо лише побажати, щоб і праця українських лексикографів дістала гідне висвітлення в науково-популярній літературі і воно було б цікавим і потрібним як широким колам любителів слова, так і фахівцям-філологам.

С. С. СРМОЛЕНКО